

Nagyon sok érdekes emberrel hozott össze a sors, olyanokkal is, akik az élet más területén dolgoznak. Keresem a titkot, hogyan keveredtem erre a pályára, de csak azt tudom mondani, hogy valami megmagyarázhatatlan erő irányított, amikor a színészetet választottam. Sokat köszönhetek a közegnek, amelybe beleszülettem: apámnak, aki bár korán meghalt, életével példát mutatott, édesanyámnak, aki egy időben törlők szegéséből tartott el bennünket, bátyámnak, aki többszöri egyetemi elutasítás után lett teológushallgató, s ösztöndíjából mindig adott haza nekünk, és nagybátyámnak, dr. Sántha József orvosnak, akitől havonta kaptam egy kis zsebpénzt, hogy főiskolásként meg tudjak élni. Nagyon keserves volt az indulás: hideg albérleti szobák, színészházak, hánykódás, átvirrasztott éjszakák. De ha a nehézségeket számba veszem is, azt kell mondanom, hogy kegyes volt hozzám a Jóisten, mert áttemelt a legveszedelmesebb korszakokon.

(Péterffy Gabriella interjúja nyomán)

Ez a riport Pesten készült, amikor a Várszínházban játszottam Lucifert Garas Dezső helyett kb. nyolcvan előadáson (az ezeröttszázadikon is!). Előtte Debrecenben negyvenszer játszottam Lengyel György rendezésében. Azt hiszem – Gyenes László után, aki négyszázszor játszott – mindenképpen dobogós vagyok az előadásszámot tekintve.

Dózsa Imre

balettművész (Budapest, 1941. november 9.)

A testbe zárt lélek a táncoló testen keresztül láthatóvá válik. A táncos a legtökéletesebben – a Teremtő által – megalkotott „hangszert”, az emberi testet használja gondolatai, érzelmei kifejezésére. Ez ad a táncművészetnek egészen különleges helyet a művészetek között.

Azt csinálom és mindig is azt csináltam, amit szeretek. Elégedetten élek. Amióta eszmélek, a tánc meghatározta életemet. Édesanyám testvére balerina volt, ez a világ gyerekkorom része lett és mágnesként vonzott. Nem volt kétséges, hogy ebben a varázslatos, izgalmas, titokzatos világban képzelem el a jövőmet.

Amikor belefogtam, csak annyit éreztem: iskolát váltottam. Csupán néhány hónap múlva döböntem rá, hogy mibe is kezdtem voltaképpen! Kemény, kérlelhetetlen napirend szabályozta mindennapjaimat. De élveztem a kihívást! Azt, hogy mindennap egy kicsit – de talán mérhetően, láthatóan – túl kell haladnom tegnapi

magamat; naponta egy kicsit több lehetek, és többnek-jobbnak is kell lennem! Már a balettnövendékek is tükör előtt dolgoznak, így folytonosan ellenőrizhettem, legyőztem-e, meghaladtam-e azt, aki egy nappal korábban voltam. Korán megismertem, megértettem, hogy kiválasztottnak lenni főként soha el nem mulasztható kötelességet jelent. Így értelmét láttam a lemondásnak, áldozatvállalásnak; értelmét láttam majdani életemnek.

Művészi pályámat szerencsésnek, örömtelinek mondhatom. Alkalmam volt eltáncolni a legkitűnőbb klasszikus és modern balettek főszerepeit a nekem mindig a nagybetűs Színházat jelentő budapesti Operaházban, a stockholmi Király Balettnél, a nyugat-berlini operában. Vendégszerepeltem számtalan országban, Moszkvától New Yorkig, és táncoltam világhírű balerinákkal, nagy sikerrel.

A klasszikus-romantikus hősöket szerettem legjobban: a szép, a jó, a tisztaság elhivatottjait. Talán magam is ilyen lángolásban vállalom a látszólag vállalhatatlant. Aktív táncosként igazgattam az Operaház balettegyüttesét, a chilei Nemzeti Balettet és az Állami Balettintézetet. Mert kötelességemnek éreztem, hogy mindazt, amit láttam, tapasztaltam, elsajátítottam, hasznossá tegyem úgy is, hogy próbálom továbbadni azt, ami belőle hasznosítható. Tudom, ha valamit ér, csak szolgálat lehet az ún. „hatalom”.

A tanítás egy másfajta szolgálat: tovább kell adni a begyűjtött tapasztalatot, felkészíteni tanítványaimat erre a gyötrelmes, gyönyörűséges pályára. Bábának lenni művészek születésénél, közvetíteni ég és föld között...

Hálás vagyok szüleimnek, mestereimnek, partnereimnek. Bizonyos vagyok abban, hogy az életem, a sikereimet Isten után feleségemnek, az otthonnak, családomnak köszönhetem. Két lábbal állok a földön, ezért azt is tudom, legnagyobb produkcióm a gyermekeim: lányom és fiam.

Úgy kezdek hozzá mindenhez, hogy most megváltom a világot. Aztán mindig megállapítom: bizony, a világmegváltás elmaradt. De újra kezdem!

Kuchta Klára

képzőművész, fényművész (Rozsnyó – ma: Szlovákia –, 1941. november 9.)

Ez évben a hatvankilencedik évemhez közeledekem... Nagyon gyorsan eltelt az idő, észre sem vettem.

Rozsnyó, Gömör, Felvidék. Magyarország, 1947 nyara.

Anyai nagyapámék, tősgyökeres rozsnyói polgárok kitelepítési listára kerültek, és mivel volt mit elvenni tőlük, házaikat, földjeiket konfiskálták (a rozsnyói nagyszülők: Száraz–Juhász & Tsai, a Száraz-vagyonról van szó), az egész családot összegyűjtötték unokástul, ipari és marhaszállító vagonokba bezsúfolták, és az akkori szokás szerint elindították Magyarországra, a nagy létbizonytalanságba. Így kerültem kisgyermekként szüleimmel először Matyóföldre, majd több hónapi szálláskeresés után Budakeszire. Abba a faluba, ahonnan az előző hónapokban a német ajkú lakosságot telepítették ki. Ők sírva vitték a motyóikat, mi pedig sírva érkeztünk. Ezt hívták akkor az akkori politikai hatalmak által bölcsen kitervelt és jól sikerült „magyar–szlovák lakosságcsere”-nek.

Gyakori volt a nincs és a nélkülösítés. Édesapám, dr. Kuchta Ferenc művelt, nagylelkű ember volt, bölcs előrelátással próbálta az akkor tízéves bátyámnak és nekem megmagyarázni

helyzetünket, az élethez, a túléléshez szükséges életvitelt, és próbálta belénk oltani a hozzá tartozó alapvető lelki segítséget, a Szent Pál-i eszmeiséget, a hit-remény-szeretetet. Nos, hát ez a gyakorlat nekem akkor nehezen ment, és a mai világban, bizonyos „kérdéses” helyzetekben, ma is nehéz ennek megfelelni. Érzékeny, érdeklődő, örökmozgó gyermek voltam, s hogy ne vesszen kárba az akkor már sokasodó fantáziám, édesanyám zongorázni, festeni taníttatott. Ha nem volt mit enni, jó volt legalább lerajzolni, lefesteni. Így telt el kisiskolás korom, majd jött 1956, a hallgatás és csendben maradás kora.

Gimnázium, érettség, kétéves fizikai munka és a vele járó ösztöndíj megszerzése, előfelvételik és művészeti előtanulmányok; 1963-tól az Iparművészeti Főiskola, majd 1968-ban diploma. A főiskolai képzés kitűnő volt. Kiváltképpen hatott rám a Bauhaus szellemisége, amely irányt adott a későbbi alkotói tevékenységemnek. Kiválasztott és örökké visszatérő témaköröm emberközpontú maradt még akkor is, ha geometrikus vagy konceptuális formában fogalmaztam meg, elfogadva a „tér-idő-mozgás/energia” egységének alkotói princípiumát. Ismételten és rendszeresen teszem fel a kérdést: kik (vagyunk), hol, mikor, miért (hogyan)?

A nemzetközi proletárdiktatúra eszméjét, az emberarcú szocializmus gyakorlatát nem nekem találták ki. Úgy döntöttem, állandó lakcímemet megváltoztatom. Így 1970 óta élek Svájcban, Genfben. 1987-ben súlyos beteg lettem, felépülésem sok évbe telt. Ezt az időszakot nemcsak ismételt próbatételnek, hanem szükséges értékrendszerváltásnak könyveltem el.

Amennyire csak lehet, távolodjak el már végre ettől a számomra is romboló anyagi és fogyasztói világtól és a feleslegesen terhelő kötöttségektől. Csak az maradhat meg számomra, amire a legjobban szükségem van.

És lón világosság! Íme, harminc éve foglalkozom a FÉNY témájával a kísérletek, performance-ok, fényinstallációk világában. Ezzel a különleges, érzékelhető (hol hullámként, hol kvantumként), de kézzel mégiscsak megfoghatatlan, „testetlen” fénnel, az ősi transzcendentális égi fény, a szakrális fény újbóli (új) megfogalmazásában.

Foglalkoztat a tudomány és a művészet kölcsönhatása, hiszen a mai kortárs művészet jelentős részét ebből a tevékenységből, a művészet és a tudomány együttműködéséből, kísérleteiből született alkotások teszik ki. Az ilyen jellegű eszmecserékre kitűnő alkalmat adnak a művészet és tudomány égisze alatt megrendezett nemzetközi konferenciák és kiállítások, amelyeken szívesen veszek részt.

A legutóbbi évtizedben egyre sűrűbben járok haza Budakeszire Édesanyámat meglátogatni, mostanában szinte kéthetenként. Ezen a nyáron töltötte be a 98. esztendejét. Szüksége van rám.

Bátyámmal felváltva gondoskodunk róla. Ezek az együttlétek, találkozások emberileg gazdag és értékes pillanatokkal ajándékoznak meg. Nagyszerű lélek. Még mindig sokat tanulok Tőle.

Hitet, reményt, szeretetet. Felelősséggel kell lenni a világban.

Minden rendben van, hiszen a Gondviselés tenyerében ülök.

Köszönöm, hogy figyelmeztettek, valóban nem vettem észre, hogy így elszaladt az idő!

Kuchta Klára tanulmányait az Iparművészeti Főiskolán végezte, 1968-ban kapott diplomát a textil szakon mint

tervezőművész (szőnyeg és faliszőnyeg, gobelin). Kiállításokon: a hatvanas évek végén tértextiljeivel, textilszobrokkal vett részt, majd a hetvenes évektől kezdve a mai napig, elsősorban konceptuális műveivel jelentkezik (táblaképek, fotográfia, performanszok: videó és fényinstallációk).

Alkotói tarsolyában megtalálható: természetes fény, mesterséges fény. Laser (diodalaser), ibolyántúli (UV) és infravörös (IR) sugarak esetleges és lehetséges felhasználása művészeti tevékenységében, fényre érzékeny porok, festékek alkalmazása (Ibolyántúli energetikus tér fényinstalláció, Kiscelli Múzeum, 2004). A fény-árnyék klasszikus témaköre lehetőséget adott a napórák tervezésére. Így született a Genf város számára készített nap- és lézeróra, amelyet a genfi tóparton 1996 nyarán avattak fel.

A holográfia technikai fejlődése és továbbvitele, a 3D fotográfia új alkotásokra adott lehetőséget.

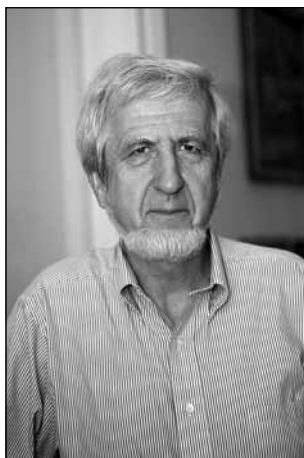
Konceptuális műveiben foglalkozik a „találkozás” problematikájával, kimutatva a találkozási pontokat meghatározó fontos eseményeket, amelyek végigkísérik életünket: a Connexion(s), Interconnexion(s) sorozaton jelenleg is dolgozik táblaképek, videóinstallációk formájában.

Az alma matertől nem szakadt el. Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Festők Társasága, a Folyamat Társaság, a Nemzetközi Kepes György Társaság (fényművészek) és a Kárpitművészek Egyesületének. Kiállításai rendszeresen részt vesz. Művei Budapesten a Szépművészeti Múzeumban, az Iparművészeti Múzeumban és a Ludwig Múzeum–Kortárs Művészeti Múzeumban találhatóak.

Kuchta Klára

Jeszenszky Géza

történész, politikus (Budapest, 1941. november 10.)

Magyarország már háborúban állt 1941-ben, a rossz oldalon, de ennek a fővárosban még szinte semmi jele nem volt. Három évvel később, Budapest ostroma alatt, heteken át lakóházunk pincéjében éltünk, én megbetegedtem, majdnem behaltam. Budán, a Tabán mellett felnöve, barátaimmal az akkor még bombatölcsérekkel teli elvadult parkban indiánosdit játszva, a Gellért-hegy sziklafalán mászkálva, a vár romos pincéit kutatva és rengeteget olvasva lettem a történelemnek, a szabad természetnek, a független gondolkodásnak és a sportoknak elkötelezett ember. Nagyszüleimhez és szüleimhez képest, akik átérték és megszenvedték a két világháborút és a történelmi haza földarabolásának minden következményét,

a gazdasági világválságot, a nyilas, majd a kommunista diktatúrát, mi, az 1940-es évek elején születettek, szerencsés nemzedéknek mondhatjuk magunkat. Rákosi diktatúráját ugyan már megtapasztaltuk, de gyermekek számára a nélkülözés és a félelem légköre kevésbé nyomasztó és könnyebben elviselhető. Viszont kamaszok voltunk az 1956-os forradalom idején, s aligha van közöttünk olyan, akinek azok a napok nem vésődtek volna be a tudatába kitörülhetetlenül, fájdalmasan szép emlékként.

A patinás Toldy Ferenc Gimnáziumban érettségiztem 1959-ben. Egyetemre két éven át hiába jelentkeztem, mert az 1956-os forradalom első évfordulóján az áldozatokra emlékezve iskolatársaimmal együtt „némán tüntettem”, azaz az iskolai szünetekben csöndben álltunk a folyosón, ezért a miniszter, Benke Valéria egész osztályomat eltiltotta a továbbtanulástól. Két éven át így fizikai munkás voltam, közben nyelveket tanultam. 1961-ben végül fölvettem az ELTE-re, és 1966-ban kitüntetéses történelem-angol nyelv és irodalom szakos tanári diplomát szereztem.

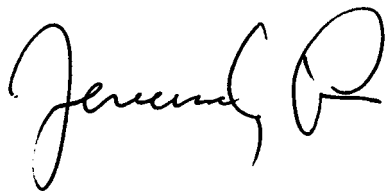
Két éven át iskolában tanítottam, majd az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa lettem, 1973-ban a könyvtárosi diplomát is megszereztem. A XIX. és a XX. század magyar és egyetemes történelmét kutattam, tanulmányokat és könyveket írtam, s ennek köszönhettem, hogy 1976-ban sikerült egyetemi állást kapnom, noha nem voltam hajlandó belépni az akkor az élet minden területét ellenőrző kommunista (Magyar Szocialista Munkás)partba. Azóta oktatok a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (ma Budapesti Corvinus Egyetem) nemzetközi kapcsolatok tanszékén történelmi tárgyakat.

Az 1960-as évek közepétől, amikor a külföldi utazásokat a hatóságok engedélyezték, autóstoppal, vasúton, gyalogosan bejártam a szomszédos országokat meg Angliát, Skóciát és Svájcot. Mint vizsgázott síoktató diákjaimat és turistacsoportokat vittem a hazai és a külföldi hegyekbe. A nemzetközi tudományos kapcsolatok révén is sok baráttra tettem szert.

1984-ben Fulbright-ösztöndíjat nyertem az Egyesült Államokba, s 1986 végéig a Kaliforniai Egyetemen, Santa Barbarában tanítottam Kelet- és Közép-Európa történetét. A marasztalás ellenére családommal együtt hazatértem, és bekapcsolódtam a formálódó ellenzéki mozgalmakba. Ott voltam 1987-ben Lakiteleken, majd a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja lettem (1988), annak külügyi bizottságát vezettem, az 1990-es szabad választások után pedig az Antall-kormány külügyminiszterévé neveztek ki. Miniszterként célom – a kormányfőt segítve – a nemzeti érdeken alapuló magyar külpolitika kialakítása volt, tehát a Varsói Szerződés felszámolása, kapcsolódás a Nyugathoz, szoros politikai és gazdasági együttműködés a közép-európai országok között, a határainkon túli magyarok támogatása. A 1994-es választások után ellenzéki országgyűlési képviselő lettem. 1995 márciusában a Magyar Atlanti Tanács elnökévé választottak, s ebben a minőségemben erőteljesen kivettem a részemet a NATO-tagság ügyében kiírt népszavazási kampányban, attól a meggyőződéstől vezérelve, hogy a tagság nyújtja a legbiztosabb garanciát a történelmünkől ismert tragédiák, külső agressziók és ellenséges szövetségek ellen.

Az 1998-as választások után az Orbán-kormány nagykövete lettem az Amerikai Egyesült Államokban. Nemcsak ottani, de egész külpolitikai működésem egyik alapelve az ókori neves történész, Sallustiusz mondása, amit megbízólevelem átadásakor idéztem: „Az országok biztonságának legjobb zálogai nem a hadseregek vagy a kincsek, hanem a barátok.” 2002 őszi hazatérésem óta itthon és külföldön folytatom oktatói munkámat, immár nyugdíjasként, mint egyetemi magántanár. Sokan tudják, hogy évtizedek óta dolgozom a hazai sí-sport érdekében, elsősorban a borsönyi Nagy-Hideg-hegy kiváló síterepeinek a fejlesztésén, sok értetlenséggel küszködve. 2002 decemberében a Magyarországi Kárpát Egyesület elnökévé választott.

Maradék időmet (és éveimet) a múlttal és a jelenrel foglalkozó írásaimnak, a család 1995-ben visszavásárolt somlóhegyi szőlőjében végzett munkának, valamint a sportnak szeretném szentelni.

Eszes Máté

író, szerkesztő, honvédtiszt (Tiszasüly, 1941. november 24.)

Megtiszteltetés számomra, hogy szereplője lehetek évkönyvüknek. Most, amikor hosszas töprengés után nekiveselkedek az írásnak, megremeg a kezemben a toll. Hetven év – hetven gépiratsor! Félelmetes, különösen azok után, hogy semmilyen öndokumentálást nem végeztem, naplót nem írtam, kritikákat, újság-

kivágásokat nem gyűjtöttem. Marad tehát a jól-rosszul rögzült emlékezet. Ami azonban a feladatot, „életvallomásom” megírását illeti, kijelentem, hogy gondolataim, szándékaim feltárásában a tények tisztelete fog vezetni. Hozzáfűzném a fentiekhez, hogy itt, az emberélet útjának vége felé szemérmetlen hazugság lenne részemről, ha azt állítanám, hogy csendes magányomban sohasem méregettem magam, de, megtettem. Ez talán egy kevésbé most segít.

A Jászság és a Kunság határmezsgyéjén, a Tisza jobb partján fekvő kis faluban születtem, paraszt-polgár családban. Anyai nagyapám a földművelés mellett lótenyésztéssel foglalkozott, és büszke volt rá, hogy még versenylovak is kerültek ki az istállójából. Apai ágon több generációra visszamenőleg korcsmárosok voltak az elődeim, de akadt közöttük kántortanító, pap és katona is. Az én gyermekkoromban mindkét családban a nagyanyák tartották párnás kis vaskezükből a családot, a gazdaság és az üzletvezetés ügyeit. A férfiak kicsit könnyelműek, felleg-

ajtó-nyitogatók voltak. Talán a folyó közelsége, bőséget és szerencsétlenséget szeszélyesen osztogató fékezhetlensége, a hibátlan alföldi síkság látványának mélysége okozta, de tény és való, hogy a sülyi ember messzi kedvéről volt híres. A falu szájáról szájra járó anekdotái, közismert személyekről keringő adomái, az itt született

mesék, szállóigék, a nevetésre ingerlő vagy éppen régmúlt tragédiákat idéző határ- és dülőnevek bizonyítékai a mondottaknak. Süly híres-neves anekdotázói, Pelyhe Jani, Daku Flóri, Csörögi Gyula mindnyájan Vona Bori nagyanyám kocsmájának törzsvendégei, én pedig ámuló hallgatóságuk voltam. Gyermeki képzeletemet megmozgatta a környezet tárgyi világa is, a kétszázötven férőhelyes színházterem színelőadásaival, a borospince hűvös, aromás levegőjével, a szikvízüzemünk töltőfejeinek sziszegése, a ritkán látható jégverem, ahová nyáron csak pillanatokra lehetett beszaladni. Órákat tudtam üldögélni az árvízgát kőpárkányán, nézve a folyót, várva a Bura és Szolnok között menetrendszerűen közlekedő, Délibáb nevű gőzöst, és tekintetemmel elkísérni a messzeségbe. Szülőhelyem édenkertjét a nagy társadalmi hegyomlások maguk alá temették. Megkezdődtek az államosítások, sor került nagyanyám kocsmájára is. Földjeink egy részét, menekülve a kirott beszolgáltatási terhektől, az állami gazdaságnak ajánlottuk fel – önként.

Ezek után kárpoztási jegyet sem kaptunk. Kocsmánk a színházteremmel és az iparoskör könyvtárával együtt majdnem két évtizedig a falu kultúrháza lett. Szédületes gyorsasággal következtek a változások. Másfél esztendő alatt a falu határában megépült Közép-Európa legnagyobb rizstermelő telepe. Az ország távoli vidékeiről ideseregglő kubikosok, idénymunkások hada árasztotta el a falut. Az országos változások hullámverése is elért hozzánk. Ekkor már működött Péter Gábor belbiztonsági szervezete, az Államvédelmi Hatóság. Megkezdődtek a kitelepítések. Tizsasyra '49 januárjában érkezett a kitelepítettek első csoportja. Amikor megállt velük a főtéren a teherautó, összeszaladt a falu. Egy szál bőrdöngöllyel szállt le a platóról többek között Bethlen Margit és Blankenstein Erzsébet grófnő, Teleki László és Eszterházy Lajos gróf, Bárdossy Pál testőrszázados és felesége, a híres írónő, Kenneth Klára. Anyai nagyanyámhoz, Lévai Ilkához Blankenstein Erzsébet grófnőt szállásolták be, aki kerámiaművész volt. Erzsébet grófnő mentesítve volt a kötelező munkavégzés alól, csak a kényszerlakhely elhagyásának tilalma vonatkozott rá. Sok ideje lévén azonnal hozzálátott nevelésemhez. Átformálta kissé korcsmaillatú szókinccsem, csodálatos történeteket mesélt családjáról, fantasztikus utazásairól. Történeteiben különösen sokat időzött Blankenstein Ernő Pál cs. kir. tábornoknál, aki a róla elnevezett huszárezrednek volt tulajdonosa, amelyben a híres báró, Simonyi óbester is szolgált. Mondhatom tehát, föllengzősen, grófi dadám volt, ami még a tanulmányi eredményeimre is jótékonyan hatott. Elvégezve az elemi iskolát a jászapáti Mészáros Lőrinc Állami Általános Gimnáziumban tanultam tovább. A jó szerencse itt is kegyeibe fogadott. Az egyházi iskolák

államosítása után nagy műveltségű volt paptanárokkal egészült ki a gimnázium tantestülete. Legkedvesebb tanárain, Bolváry Ödön matematika- és Imre Lajos magyaróráin gyönyörűség volt a tananyaggal viaskodni. Matematikából egészen az érettségiig bukásra álltam, csak az ábrázoló geometria és az érettségipánik rohamtanulása mentett meg. A magyarórákon egészen más volt a helyzet. Imre Lajos tanár úr, az ismert Petőfi-kutató órái versenyeztek a leghatásosabb színelőadással. A tanár úr fenséges basszusával elmondott írói arcai veretes mondatokkal foglalták össze nagy íróink pályáját. Vajda János általa írt portréja így kezdődött: „Szálfajellemű, zord magányú különc, irodalmunk egyik legnagyobb élve eltemetettje...” stb.

Érettségi után az Egyesített Tiszti Iskola táborigazgató szakán tanultam tovább. Bár származásom miatt nem voltam igazán *comme il faut* jelölt a tiszti pályára, a katonáskodást sem „száműzetésnek”, sem „balvégzetnek” nem tekintettem. 1964. szeptember 5-én avattak hadnaggyá és szereztem diplomát a szegedi Pedagógiai Főiskola matematika szakán. Csapat- szolgálat, vidéki garnizonok következtek. Rakétakilövőállvány-parancsnokként fejeztem be a csapatszolgálatot. A Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolára kerültem népművelőnek. Innen a Zrínyi Kiadóba vetett jó sorsom 1975-ben. Ekkor és a következő másfél évtizedben a Zrínyi az ország harmadik szépirodalmi kiadója volt. Remek írói gárda gyűlt a kiadó köré: Baranyi Ferenc, Beke György, Cseres Tibor, Karinthy Ferenc, Ladányi Mihály, Örsi Ferenc, Szakonyi Károly, Tandori Dezső, hogy csak néhány hazai szerzőt említsek. Kegyes volt hozzám a sors, többük kéziratát szerkeszthettem, az pedig hab a tortán, hogy néhányuk

barátságát is elnyerhettem. Tőlük kaptam biztatást az írásra, Őrsi Ferivel, atyai jó barátommal közösen is írtunk könyvet. A csüggedés óráiban ilyen erősítette a hitünket: – Nekünk, a „sültrealista” irányú elkötelezettjeinek is megvan a küldetésünk: jó művekkel trágyázni az irodalom talaját, hogy abból azután remekművek szökjenek szárból s törjenek ég felé.

Írói témáim a szülőföld tájain találtam meg, az itt élő emberek múltja és jelene érdekelt. Elbeszéléseim hőseit a maguk esendőségében, mindennapi életük konfliktusai közepette igyekszem ábrázolni.

Élete: Nős (1965), felesége Merész Irén könyvtáros. Gyermekai: Boldizsár (1973), Borbála (1975). Az ELTE BTK népművelés–könyvtár szakán szerez diplomát 1974-ben. 1976-tól a Zrínyi Kiadó szerkesztője, 1983–94 főszerkesztő, 1994–2000 a kiadó igazgatója. 1997–98 a Cserépfalvi Könyvkiadó ügyvezetője, 2000–2009 a Curiosa Nova Kiadó irodalmi vezetője. 2008-tól a Magyar Írószövetség és a Honvédelmi Minisztérium irodalmi antológiásorozatának szerkesztője.

D. Molnár István

irodalom- és művelődéstörténész, műfordító
(Beregcsász – ma Ukrajna –, 1941. november 25.)

Szüleimet nem könnyű sorsuk többek között Kassára, majd Sárospatakra vetette, ahol keresztény szellemben, a magyarság értékelésére neveltek. Megtanítottak arra, hogy az akkori rendszer igazságtalan rendszer, amelynek meg kell változnia. Egész életemet meghatározó hatást tett rám az 1956-os forradalom. Sárospatakon érettségiztem 1960-ban, és mindjárt elkezdhettem egyetemi tanulmányaimat Debrecenben magyar–oroszlakon. (A publikációim aláírásakor később használtam D betűt Debrecenit jelent.) Ezek a tanulmányok hat évig tartottak, mert közben a testvérvárosban, Lublinban is tanultam, ott lengyel szakos diplomát szereztem.

1967-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Szláv Filológiai Intézetének könyvtárosa lettem, majd a következő évben orosz szakos hallgatók kísérő tanára voltam Moszkvában. 1968–1971 között a KLTE orosz szakán tanítottam és lengyel nyelvórákat tartottam. 1971 és 1973 között a varsói Magyar Kulturális Intézetben dolgoztam.

Ez megisméltódott 1988–1991 között, amikor ott nagykövetségi tanácsosként a Magyar Kulturális Intézet igazgatója voltam, nagy élményként átélve a politikai-társadalmi rendszer megváltozását.

1974-ben megszerveztem a debreceni egyetemen a lengyel szakot, 1984-ben pedig a lengyel nyelvi és irodalmi tanszék vezetője lettem. 1998–2001 kö-

zött a Debreceni Egyetem Szláv Filológiai Intézetét is irányítottam. 2008-ban betegségem miatt végleg nyugdíjba mentem.

Amint az egyetemeken szokásos, közben végigjártam az egyetemi ranglétrát a professzorságig és megszereztem a szükséges tudományos fokozatokat: 1971-ben egyetemi doktori címet, 1980-ban az irodalomtudomány kandidátusa fokozatot, 1996-ban habilitált doktor, 1999-ben az MTA doktora lettem.

Könyveim azt tükrözik, hogy egyrészt a magyar–lengyel kapcsolatok és hasonlóságok, másrészt a művelődéstörténet részeként felfogott egyháztörténet érdekel: *A magyarság a modern lengyel irodalomban 1919–1989* (1995), angol változata: *The Hungarians in Modern Polish Literature 1919–1989* (2003); *Katolicizmus, szocializmus, ellenzékiesség. Jerzy Andrzejewski életműve* (1995); *Vallási kisebbség, kisebbségi vallás. Görög katolikusok a régi és mai Lengyelországban* (1995); *Lengyel irodalmi kalauz. A kezdetektől 1989-ig* (1997); *Kálvinista csepp a katolikus tengerben. A lengyelországi reformátusok és kultúrájuk* (2009). Részből munkatársaimmal három egyetemi jegyzetet írtam lengyelül: *Literatura polska XX wieku 1891–1981 (Századunk lengyel irodalma 1891–1981, 1993); Literatura polska XIX wieku 1796–1890 (Lengyel irodalom a XIX. században. 1796–1890, társszerző: Anna Sprawka, 1997); Literatura polska od początków do roku 1795 (Lengyel irodalom a kezdetektől 1795-ig, társszerző: Nagy László Kálmán, 1998).*

Az általam szerkesztett tanulmánykötetek: *Magyar–lengyel közelítések* (1985); *Polskie głosy o kulturze węgierskiej (Lengyel hangok a magyar kultúráról, 1988); Węgrzy, Polacy a ich sąsiedzi. Studia historyczne i literackie (Magyarok, lengyelek és szomszédai. Történelmi és irodalmi tanulmányok, 1990).*

Szerkesztett irodalmi művek: *Polscy pisarze – uchodźcy a Węgry (Lengyel menekült írók és a magyarság, antológia, 1991); Polskim piórem o węgierskim Październiku. Antologia (Lengyel tollal a magyar Októberéről, antológia, 1996); Adam Mickiewicz: A lengyel nép és a lengyel zarándokság könyvei magyar, lengyel és francia nyelven* (1998); *Lengyel tollal a magyar Októberéről* (antológia, 2006).

Megjelent, ill. bemutatott fordítások: Aleksander Krawczuk: *Nagy Konstantin (Konstantyn Wielki, 1981); Aleksander Ścibor – Rylski: Kényszerzubhony. Tévététel (Kaftan bezpieczeństwa. Sztuka telewizyjna, Magyar Televízió 2, 1982. július 1.); Witold Kula: A feudális rendszer gazdasági elmélete (Teoria ekonomiczna ustroju feudalnego, 1985); Wiktor Woroszyński: *Magyarországi napló, 1956 (Dziennik węgierski 1956, társfordító: Kerényi Grácia, 1994); Cecylian Niezgoda: Szent Kinga. Életrajz (Święta Kinga. Żywot hagiograficzny, 2003); Athanasius B. Pekar: „Tanúim lesztek” Adalékok a kárpátaljai görög katolikus egyház vértanúságához („You shall be witnesses unto me” Contribution to the martyrology of the Byzantine Catholic Church in Subcarpatian Ruthenia, 2003).**

Tagja vagyok vagy voltam a magyar–lengyel történész vegyes bizottságnak, a Magyar Írószövetségnek, a Slavica (Debrecen) és a Valóság szerkesztőbizottságának, tagja vagyok a Professzorok Batthyány Körének.

Lengyel kitüntetésem: Érdemkereszt a lengyel kultúráért (1987), Lengyelország újjászületése érdemrend tiszti fokozata (1999), a lublini Maria Curie-Skłodowska Tudományegyetem tiszteletbeli professzora (2005).

Kitüntetésnek tekintem II. János Pál pápa levelét (1995 karácsonyán), amellyel görög katolikus témájú monográfiámat megköszönte.

Mindezt nem értem volna el Feleségem áldozatkész közreműködése nélkül, amelyet nagyon köszönök. István András fiamnak és két gyermekének, a Lengyelországban élő Annamária lányomnak és kislányának további sikereket és szerencsét kívánok!

Remélem, mindezek osztályrészüln jutnak jó úton járó nemzetemnek, hazámnak is.

Kovács Kálmán

Kovács Kálmán

trombitaművész (Kismarja, 1941. november 26.)

Egy vasutascsalád harmadik gyermekeként születtem meg. Vidéken éltünk, az általános iskolában, a 7. osztályban kezdtem el zenét, illetve trombitát tanulni. Így kerültem Budapestre és végeztem el a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolát, majd annak tanárképző tagozatát. Kiváló tanárainak köszönhetően húszéves koromban már a Magyar Állami Operaház első trombitása lettem.

Egy genfi nemzetközi trombitaversenyen való részvételemkor az ottani zsűri elnöke, Raymond Sabarich (a Párizsi Főiskola trombitatanára) meghívott Párizsba a Conservatoire-ba, továbbtanulásra. Abban az időben szinte lehetetlen volt „Nyugatra” utazni tanul-

ni, nem is tudom, hogy hogyan sikerült elintéznem, de miután ösztöndíjjal felvettek a Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris-ba, mégis kiutazhattam tanulni. Sabarich (Maurice André tanára) kezdett el tanítani, majd korai halála után Roger Delmotte-tal, a Párizsi Operaház szólistájával volt szerencsém dolgozni a főiskolán. Párizsi diplomámat 1966-ban szereztem, és hazautazásom után azonnal a Magyar Állami Hangversenyzenekar első trombitása lettem.

Párizsból én hoztam Magyarországra az első „piccolo” trombitát, melyet akkor itthon még nem is ismertek. Zenekari munkám mellett nagyon sok orgona-trombita koncerten játszottam ezzel a hangszerrel Lehotka Gáborral és Elekes Zsuzsával. Szólókoncerteken több mint háromszáz alkalommal szerepeltem vele, főleg Franciaországban, Svájcban, Belgiumban és az akkori NSZK-ban. Közben, több mint húsz éven keresztül, az Újvidéki Művészeti Akadémia (Akademija Umetnosti Novi Sad) trombitatanára is voltam.

A múlt század hetvenes éveiben nagyon kevesek utazhattak külföldre, a diplomatákon, politikusokon és sportolókon kívül gyakrabban és

rendszeresen csak a zenészek. A mai fiatalok szerencsére már nem ismerik ezt a helyzetet. Nekem és kollégáimnak így abban a szerencsés helyzetben volt részünk, hogy az Állami Hangversenyzenekarral, Ferencsik Jánossal és világhírű szólistákkal szerepelhettünk az itthoni koncertjeinken, és bejárhattuk, megcsodálhattuk emellett a Föld különleges részeit is. A Bécsi Filharmónikusok második hegedű szólamvezetője, Otto Strasser fogalmazta meg ezt a különlegesen szép és irigylésre méltó helyzetet, amikor írt egy könyvet életéről, amelynek az volt a címe: *És ezért még fizetnek is...*

Ferencsik karnagy úrral, halála után pedig Kobayashi Ken-Icsiróval is Európa szinte minden országában turnéztunk, Amerikától Japánig és Ausztráliától Kanadáig, Ázsiától Dél-Amerikáig mindenhol játszott koncerteket a zenekarunk.

A hangversenyzenekarból 1999-ben vonultam nyugdíjba, pár évvel később végleg kiköltöztünk a felújított nyaralónkba Nagymarosra, és itt, a természetben töltjük nyugdíjaséletünket, bár még mindketten dolgozunk mint zenetanárok.

Külön örömömmre szolgál, hogy nemcsak feleségem muzsikos (zongoratanár), hanem gyermekeink is folytatják a zenei pályát. Elsőszülött fiunk (Kálmán) szintén trombitaművész lett, és hozzám hasonlóan, szintén Párizsban végezte főiskolai tanulmányait, jelenleg a MÁV Szimfónikus Zenekar első trombitása. Második fiunk (Miklós) pedig a Magyar Állami Operaház zenekari művésze, timpani szólamvezető. Unokáink is tanulnak már zenét, talán közöttük is lesz valaki, aki később ezt az életpályát fogja választani magának.

Korzi Kálmán

Korzenszky Richárd

egyházi vezető (Csorna, 1941. november 27.)

Gyerekkoromban a kisváros széléről sóvárogva néztem eső utáni naplementék idején az Alpok hegyeit: a Schneeberget, a Raxot. Oda szeretnék egyszer feljutni! Kapuváron voltam iskolás gyerek (a csornai kórházban születtem, ezért szerepel mindig születési helyként Csorna az irataimban). Sopron felé nem lehetett szabadon utazni, észak felé sem lehetett elhagyni a várost: határsáv kezdődött. Nővérem a kapuvári gimnáziumnak volt diákja, onnan kapta meg a hivatalos papírt, hogy „...vallásos világnézete miatt az iskoláztatási bizottság továbbtanulásra nem javasolja. Felszólítjuk, hogy szakítsa meg a kapcsolatát a családdal, helyezkedjen el a termelőmunkában...”. Természetes volt, hogy állatorvos apám nem küldött

bennünket templomba, hanem mindig együtt mentünk. Nem illeszkedtünk be „a fennálló rendbe”. Engem – s majd később két öcsémet is – Pannonhalmára,

a bencés gimnáziumba íratlak. Bár otthon is voltak könyveink szép számban, s a versek szeretetét anyai nagyapámtól tanultam, igazi európai látásmódot a síkságból kiemelkedő dombon, a „Kupacon” kaptam. Ott tapasztaltam meg ’56/57-ben, mi a házkutatás és mit jelent a diktatúra, és hogy politikai terror és ideológiai diktatúra ellenére is lehet szabadon gondolkodni. Tanáraimtól leginkább ezt tanultam. A fotózás szeretetét, a zenehallgatást, az igényességet is.

Különleges iskolába jártam – akkor még nem is tudtam, mennyire más volt ez a gimnázium. Bencés szerzetes lettem, teológiai irodalmat sokszorosítottunk írógépen, miközben Pannonhalmán a főiskolát végeztük. Csak lassan-lassan döböntem rá, hogy a magyar egyház legújabb kori történelmének óriásai élnek velünk egy fedél alatt a szociális otthonban: a kínai misszionárius Zsiros atya, a szónoklatairól országos hírvű Böle Kornél vagy a jezsuita Kerkai és Csávossy páter. És Endrédi Vendel ciszterci apát úr, akinek bőséggel kijutott a megaláztatásokból és kínzásokból a kommunizmusnak vagy szocializmusnak nevezett „új világ” jóvoltából.

Később, felnőttként, tudtam, hogy figyelik minden lépésünket. Egyetemista Budapesten voltam, magyar–oroszosz tanári oklevelet szereztem. Szükség volt rá, hogy legyenek orosz tanárok is az iskoláinkban. (Egyszer Ausztriában egy ünnepi asztalnál, amikor egy hölgy megtudta, hogy orosz tanár is vagyok, felháborodva fölkiáltott: „Kommunistával nem vagyok hajlandó egy asztalnál ülni.”) Itthon mi voltunk a reakciósok, akikre oda kell figyelni, odakinn mi voltunk a gyanús kommunisták...

Valahogyan mindig a határon éltem. Gyerekkoromban az osztrák–magyar határ közelében, nem is remélve, hogy valaha szabadon léphetjük át a nyugati határt. (Igaz, a Schneebergre és a Raxra csak 69. évemben jutottam el...) Határon éltem és éltünk mi, szerzetes tanárok: egy élő és évezredes közösség háttérének biztonságával, így találkoztunk azzal a kihívással, hogy fiatalokat készítsünk föl helytállásra, nyissuk szélesre előttük a horizontot és tartsuk életben gyökereinket: a kereszténységet és a magyarságot.

Tanítottam Győrben, a rend iskolájában, voltam nevelőtanár és egy évig élelmezésvezető is (bár gasztronómiai ismereteim még az alapfokot sem érték el). Megtanultam, hogy emberekkel bánni nem egyszerű feladat.

Voltam hat évig főapáti titkár, főnököm mellett megtanultam keményen és sokat dolgozni. Hálás vagyok érte. Meg azért is, hogy közvetlen közletről tapasztalhattam, hogy egy „rendszeridegen” intézmény – szerzetesközösség, egyházi iskola – életben tartása diplomácia és tárgyalások nélkül lehetetlen.

Később gimnáziumigazgató lettem Pannonhalmán. Abban az iskolában, amelynek diákja voltam. A tantestületben voltak még egykori tanáraim, sőt az egyik igazgatóm, Söveges Dávid atya is, akit ’57-ben félholtra vertek a „pufajkások”. Az iskolánknak – köszönhetően a tanárok kitartó munkájának – jó híre volt. „Olyan jó ez az iskola, hogy még a kiemelt pártfunkcionáriusok is oda járatják a gyerekeiket!” – hallottam itt is, ott is. Meg olvastam is amerikai meg német lapokban. Ebből semmi sem volt igaz. Még most is könyörgök annak, aki ezt mondja, nevezzen már meg legalább egyet közülük. Még senkinek nem sikerült.

A pedagógustársadalomban irigyelt idegenek voltunk (mert szabadon taníthatunk), akikre odafigyelt nemcsak a felügyelet, hanem a szakma is. (Ha elmondom, hogy egy évvel a rendszerváltozás előtt minden évben az egész

tantestület számára külön-külön működési engedélyt kellett kérni az Állami Egyházi Hivataltól, azt mondják, mese az egész, öreg...)

Világot láthattam. Megismerhettem az európai bencés iskolák életét. Olyan kapcsolatot építhettünk ki egy német bencés gimnáziummal, amely ma is eleven, és félszáz diákunk tölthetett kinn Németországban legalább egy évet. Láthattam, hogy Magyarországon kívül is van élet.

Amikor először utazhattam Nyugatra, egy idős szerzetes Frankfurtban majdnem egy egész éjszaka próbált rábeszélni arra, hogy maradjak Nyugaton. Caracasban éppen üres a magyar plébánia... Ha igazi magyar vagyok, akkor ott a helyem. Én pedig úgy gondoltam, hogy Magyarországon van a helyem, amíg sokkal szabadabban beszélhetek a világ dolgairól és a keresztény hitről, mint a nem egyházi iskolák tanárai.

1988-ban három nagyon szép hónapot töltöttem Rómában amerikai és angol bencésekkel együtt egy továbbképzésen. Majd Pannonhalmán az igazgatóságot át kellett adnom, perjelnek – a főapát helyettesének – neveztek ki. Ekkor kezdődött számomra egy nagyon érdekes feladat: kapcsolatot kellett tartanom a Művelődési és Közoktatási Minisztériummal, még közvetlenül a rendszerváltozás előtt. Később, 1991-től 1994-ig miniszteri biztos voltam ugyanebben a minisztériumban. A nem állami, nem önkormányzati iskolák ügyeivel foglalkoztam. Próbáltam magyarról magyarra fordítani. Az egyháziak nem értették a hivatal nyelvét, a minisztérium nem értette az egyháziak szándékait. Magas vérnyomásom ezóta van...

Előljárom 1994 októberében Tihanyba küldött. Vele együtt álmodoztunk még vagy tíz évvel azelőtt, hogy egyszer föl kellene éleszteni a tihanyi apátságot. Arról persze nem álmodtam, hogy ez valamikor az én feladatom lehet.

Egy lepusztult épületet átvenni, egy templom restaurálását befejezni, megszervezni az életet egy lassan formálódó közösség számára – ezt nem tanították sem a teológián, sem az egyetemen. „Mániád a tetőtér-beépítés?” – kérdezte egyszer valaki. Mert a pannonhalmi gimnázium tetőterének beépítése akkor zajlott le, amikor igazgató voltam, a pannonhalmi főapátság egyik szárnyán a tetőtér-beépítést az én perjelségem idején kezdték. S Tihanyban megint tetőtér-beépítés...

„Keresd a békét és járj utána!” – idézi Szent Benedek a zsoltárt a *Regula* előszavában. A Zsoltáros másutt ezt mondja: „Szemem a hegyekre emelem...” A hetvenedik év küszöbén csak azt tudom mondani: „Te voltál mindig mindenben minden.” Ady szavai ezek, a vers címe: „Köszönöm, köszönöm, köszönöm...” Nem volt kudarcoktól mentes az életem. Számtalan módon megtapasztaltam, hogy a magam erejéből kevés vagyok. Tanúja lehettem a magyar keresztény egyházak legújabb kori történelmének, néha egészen közelről, amikor pl. II. János Pál pápa először látogatott Magyarországra, és azt a feladatot kaptam, hogy Rapcsányi Lászlóval mi készítsük az élő közvetítést erről az eseményről. Láthattam és most is láthatom, mennyire szükségük van az embereknek jó szóra, örömhírré. Ezt az ügyet próbáltam szolgálni, s szeretném tovább is, „míg az égi és ninivei Hatalmak engedik hogy beszéljek s meg ne haljak”.

Konrad Richel